

Rekodifikace trestního zákona s účinností od 1.1.2010

- Obsah:**
- 1.) Rekodifikace trestního zákona s účinností od 1.1.2010 - základní změny
 - 2.) Základní pojmy
 - 3.) Ustanovení § 180 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
 - 4.) Ustanovení § 273 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

1.) Rekodifikace trestního zákona s účinností od 1.1.2010 - základní změny:

Nová kodifikace trestního zákoníku je založena na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu s pomocnou (subsidiární) úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti. Kriminální politika, sledující kontrolu a potlačování kriminality, musí proto spočívat ve vhodném vyvažování prevence a represe.

Česká republika směřuje k plné integraci do evropských hospodářských, politických, kulturních i bezpečnostních struktur. Trestní právo jako součást právního řádu odráží tyto integrační procesy. Proto rekodifikace trestního práva hmotného navazuje i na kodifikační snahy v evropském trestním právu.

Základní změny obsažené v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen NTZ) oproti dosavadnímu zákonu č. 140/1961, Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ), který je platný a účinný od 1.1.1962 a jehož platnost a účinnost končí 31.12.2009:

a) zpřísnění postihů (za nejzávažnější trestné činy proti životu a zdraví) a některých trestných činů proti svobodě a proti lidské důstojnosti. V souvislosti s tím zvyšuje obecnou horní hranici sazby trestu odnětí svobody z dosavadních 15 na 20 let, přičemž výjimečným trestem bude kromě doživotí i trest odnětí svobody od 20 do 30 let (podle platné úpravy od 15 do 25 let). Zvýšení hranice trestu odnětí svobody za ublížení na zdraví z 8 na 12 let, tresty za korupci - až na 12 let, pokud si úplatek vezme politik, soudce, úředník, policista nebo exekutor.

b) přísnější postižení recidivy avšak na druhé straně posiluje úlohu alternativních trestů (např. obecně prospěšnými pracemi, rozšířením možnosti uložení peněžního trestu, zákazů činnosti nebo ochranných opatření /včetně zabránění věci/ a nově také domácím vězením, zákazem vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce nebo zabezpečovací detencí apod.). Soudy budou moci zakázat pachateli chození do hospod a heren.

c) trestné činy se dle NTZ dělí na:

- **přechyiny** a
- **zločiny** (ustanovení § 14 odst. 1 NTZ).

Přechyiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (ustanovení § 14 odst. 2 NTZ).

Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny, tzn. všechny trestné činy na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby od pěti let.

Zvláště závažné zločiny jsou úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let (ustanovení § 14 odst. 3 NTZ).

Tato kategorizace trestných činů na přečiny a zločiny by měla rozšířit prostor pro uplatnění alternativ a odklonů trestního řízení a pro diferenciaci trestních sankcí.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **provinění** (ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů).

d) nové skutkové podstaty TČ jsou v rámci **ochrany před zneužitím nových vědeckých či technických poznatků** **neoprávněné odebrání tkání a orgánů** (ustanovení § 164 NTZ), **protiprávní transplantace** (ustanovení § 166 NTZ), **nakládání s látkami s hormonálním účinkem** (ustanovení § 288 NTZ), tj. včetně dalších dopingových metod (zvyšování přenosu kyslíku v organismu apod.). Dále **neoprávněné nakládání s léčivy ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat** podle ustanovení § 303 NTZ, v technické oblasti je nově zařazen **neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací** (ustanovení § 230 NTZ) a také **nedovolené opatření si přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému** (ustanovení § 231 NTZ).

e) v oblasti ochrany před „intelektuální“ ekonomickou kriminalitou se jedná o **neoprávněné opatření a padělání platebního prostředku** (ustanovení § 234 NTZ), **dotlační podvod** (ustanovení § 212 NTZ), **způsobení úpadku** (ustanovení § 224 NTZ), **porušení povinnosti v insolvenčním řízení** (dříve konkurzním a vyrovnávacím) podle ustanovení § 225 NTZ, **porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže** (ustanovení § 248 NTZ) přinášející např. zúžení trestního postihu na tzv. horizontální kartely a posuny závažnosti porušení u veřejných zakázek a obezřetného podnikání bank apod., **manipulace s kurzem investičních nástrojů** (ustanovení § 250 NTZ), **porušení povinnosti učinit prohlášení o majetku** (rozšířené) podle ustanovení § 227 NTZ, **zjednání výhody při zadávání veřejné zakázky podle** ustanovení § 256 NTZ, **poškození finančních zájmů ES** (ustanovení § 260 NTZ), **porušování pravidel při vývozu zboží a technologií dvojího užití** (ustanovení § 263 NTZ), **zkreslení údajů a nevedení podkladů ohledně zahraničního obchodu s vojenským materiálem** (ustanovení § 267 NTZ) atd.

f) v oblasti ochrany soukromí je ponechána nadále trestnost **pomluvy** (ustanovení § 184 NTZ). **Neoprávněné nakládání s osobními údaji** (ustanovení § 180 NTZ), které jsou v držení veřejné moci nebo jsou předmětem profesní mlčenlivosti, je v základní skutkové podstatě nově trestné, až tehdy, je-li tím způsobena vážná újma na právech dotčené osoby. Trestní zákoník přispívá nově postihem **porušení tajemství dokumentů uchovávaných v soukromí** (ustanovení § 183 NTZ); dochází k expanzi **křivého obvinění** (ustanovení § 345 NTZ), které po zásahu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky do základní skutkové podstaty, již neobsahuje pohnutku lživého obvinění z trestného činu, kterou tvořil úmysl přivodit obviněnému jeho trestní stíhání. Jde nyní vlastně o specializovanou pomluvu. Je zde také úprava **nebezpečného vyhrožování** (ustanovení § 353 NTZ), jehož měřítkem je důvodná obava o život nebo způsobení jiné těžké újmy a zcela nová úprava **nebezpečného pronásledování**.

g) v oblasti ochrany „veřejných“ hodnot lze upozornit např. na inovované či nové skutkové podstaty **poškození geodetického bodu** (ustanovení § 278 NTZ), **odnímání**

nebo ničení živočichů a rostlin, které ohrožuje jejich místní populaci (ustanovení § 301 NTZ), **zanedbání péče o zvíře z hrubé nedbalosti** (ustanovení § 303 NTZ), zneužívání zastupování státu a mezinárodní organizace podle ustanovení § 315 NTZ (pověřený zástupce při jednání s cizí mocí zrazuje zastupovaný subjekt) podle ustanovení § 328 NTZ, **přisvojování pravomoci úřadu** (neoprávněné vykonávání pravomoci podle ustanovení § 328 NTZ), **osvobození vězně** podle ustanovení § 338 NTZ, **napomáhání k nedovolenému pobytu na území republiky** (ustanovení § 340 NTZ), **neoprávněné zaměstnávání cizinců** (nelegální návštěvníci země ve větším rozsahu) podle ustanovení § 315 NTZ.

h) oblast trestných činů proti lidskosti byla významně revidována. Je tu skutková podstata **útku proti lidskosti** podle ustanovení § 401 NTZ. Dále je nově formulována **příprava a podněcování útočné války** (ustanovení § 406 NTZ a § 407 NTZ), **styky ohrožující mír** (ustanovení § 409 NTZ), **porušení mezinárodních sankcí** (ustanovení § 410 NTZ). Zvláště je upravena tzv. **odpovědnost nadřízeného** (ustanovení § 418 NTZ) ve vztahu k zločinům proti lidskosti a válečným zločinům. Téměř beze změny zůstal postih na úseku postihu **založení, podpory a propagace protidemokratického hnutí**, sympatií k němu a popírání genocidia (ustanovení § 403 až 405 NTZ).

ch) v oblasti ochrany lidské důstojnosti a mravního prospívání mládeže v sexuální oblasti byly nově tvořeny (nově „namíchaný“) skutkové podstaty. Jde o skutkové podstaty označené jako **sexuální nátlak** (ustanovení § 186 NTZ), postihující formu hrubé sexuální šikany, **prostitute ohrožující mravní vývoj dětí** (ustanovení § 190 NTZ), tj. v blízkosti škol apod. a **výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií**, tj. včetně přechovávání (ustanovení § 192 NTZ).

i) v oblasti ochrany života stojí za pozornost nově vydělené skutkové podstaty **zabití**, v rozrušení, strachu, po předchozím zavrženíhodném jednání oběti, s výrazně mírnější sazbou (3 až 8 let) oproti vraždě (ustanovení § 141 NTZ), **usmrcení z nedbalosti** (ustanovení § 143 NTZ). **Zásah do těhotenství ženy** byl rozpracován do čtyřech alternativ jednání (nedovolené přerušování bez souhlasu a se souhlasem ženy, pomoc k umělému přerušování a svádění k němu) dle ustanovení § 159 až § 162 NTZ.

j) v trestním zákoníku se neobjevily některé dosavadní skutkové podstaty, např. nedovolená výroba lihu, tzv. sprejerství, nebo řízení bez řidičského oprávnění. Např. trestný čin sprejerství je obsažen v ustanovení § 228 NTZ „**poškození cizí věci**“ s upřesněním jedné z možností „.. kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou ..“. Oproti podobě návrhu zákoníku z roku 2006 pak v předkládaném návrhu chybí např. kontroverzní možnost mírnějšího postihu v případě „**soucitného usmrcení na žádost**“.

k) trestní zákoník bude v legisvakanci **proveden** sérií nařízení vlády, kterými bude stanoven seznam nebezpečných nakažlivých nemocí, škůdců, anabolik, **drogových rostlin** a hub, a u jednotlivých druhů „**drog**“ zde má být výslovně stanoveno, **jaké je větší než malé množství** pro rozlišení závažnosti jejich držení.

l) nejpodstatnější principiální změnou trestního zákoníku je **preferencia formálního pojetí trestného činu**. Dosavadní jeho definice říká, že trestným činem je pro společnost nebezpečný čin (materiální stránka), jehož znaky jsou uvedeny v zákoně (formální stránka). Nový zákoník definuje trestný čin, jako protiprávní čin, který zákon za trestný označí a který vykazuje znaky v takovém zákoně uvedené (formální stránka). Současně je tato podstatná změna korigována tzv. materiálním korektivem, který stanoví, že trestní odpovědnost

pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých činů. Formální pojetí trestného činu je výrazem snahy zakotvit přesné hranice trestnosti v zákoně a spolu se zpřesněním skutkových podstat dává občanům větší interpretační i právní jistotu.

Je zřejmé, že na jedné straně nelze postihnout kodexem všechnu složitost života, na druhé však i v dnešní době mají své místo kodexy, a to právě pro určitou stabilizaci jako poněkud rigidní kámen našeho právního řádu, právě možná při velkém tlaku na jednotlivé novely, na jednotlivé dílčí právní úpravy.

2.) Základní pojmy:

Obecné nebezpečí (ohrožení) - předpokládá obecně nebezpečné jednání a ohrožovací následek tohoto jednání - u osob je třeba velké množství (nejméně 7 osob), nebo hrozí škoda velkého rozsahu (nejméně 5 miliónů Kč)

Obecně nebezpečné jednání - demonstrativní výčet je uveden v ustanovení § 179 TZ (ustanovení § 272 NTZ a ustanovení § 273 NTZ) - způsobení požáru nebo povodně, způsobení škodlivých účinků výbušnin, plynů, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo jiného podobného nebezpečného jednání.

Pro vznik obecného nebezpečí (ohrožení dle NTZ) musí nastat takové bezprostřední ohrožení, které hrozí živelným a neovladatelným průběhem události, aniž musí k poruše dojít. Samotné ohrožení je postihováno jen zřídka, zpravidla jde o postih až při způsobení následku.

Objektivní stránka - alternativní 3 formy:

- způsobení obecného nebezpečí
- zvýšení obecného nebezpečí
- ztížení možnosti odvrácení nebo zmírnění obecného nebezpečí

Individuálním objektem je zájem na ochraně života a zdraví lidí a na ochraně cizího majetku.

Povinnost obvykle vyplývá z právního předpisu, může však jít o povinnost převzatou smluvně (např. kontrola monitoru ESA 11 při stavění vlakové cesty, zda je kolej volná nebo obsazena vlakem apod.).

Těžkou újmou na zdraví se dle ustanovení § 89 odst. 7 TZ (§ 122 odst. 2 NTZ) rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví - zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyždění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo delší dobu trvající porucha zdraví (cca 6 týdnů).

Značnou škodou se dle ustanovení § 89 odst. 11 TZ (§ 138 odst. 1 NTZ) rozumí škoda dosahující částky nejméně 500.000,- Kč.

Škodou velkého rozsahu se dle ustanovení § 89 odst. 11 TZ (§ 138 odst. 1 NTZ) rozumí škoda dosahující nejméně částky 5.000.000,- Kč.

Nedbalost - subjektivní stránka TČ dle ustanovení § 5 TZ (§ 16 odst. 1 NTZ), kdy TČ je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel.

a) věděl, že může způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nepůsobí (nedbalost vědomá), nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl (nedbalost nevědomá).

Zákon č. 40/2009 Sb. rozšířil pojem „nedbalost“ o pojem „hrubá nedbalost“, kterou specifikoval v ustanovení § 16 odst. 2 NTZ:

(2) Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

3.) Ustanovení § 180 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů:

§ 180

(1) Kdo z nedbalosti způsobí nebo zvýší obecné nebezpečí anebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

Porucha rozsahu v zákoně uvedeného sice nemusí vůbec vzniknout, avšak - aby byl naplněn objektivní znak trestného činu (obecně nebezpečný následek) - musí bezprostředně hrozit. Pro stav obecného ohrožení je typické přiblížení k poruše (konkrétní nebezpečí) a dále určitá živelnost a neovladatelnost průběhu událostí, při nichž porucha často závisí na nahodilých, vlivu pachatele se vymykajících událostí; nestačí tedy, když pachatelovým jednáním byla vytvořena pouze taková situace, z níž by obecně nebezpečný následek za určitých okolností a splnění ještě dalších podmínek teprve mohl vzniknout.

Pro naplnění skutkové podstaty nestačí, že pachatel svým jednáním vytvořil takovou situaci, ale že teprve dalším zásahem nebo při splnění dalších podmínek mohlo dojít k obecnému ohrožení.

(2) Odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví nebo smrt,

b) spáchá-li takový čin proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

Způsobení značné škody je těžším následkem jen tehdy, je-li následkem obecného ohrožení. Nemůže proto časově předcházet, nýbrž musí následovat po vzniku okolností, tvořících obecné ohrožení.

Do rozsahu takto způsobené škody je třeba zahrnout náklady, vynaložené účelně na odvrácení hrozícího nebezpečí i na nápravu škodlivých následků.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 písm. b)

a) škodu velkého rozsahu, nebo

b) těžkou újmu na zdraví nebo smrt.

Trestný čin obecného ohrožení způsobením nebezpečí škody velkého rozsahu na cizím majetku předpokládá, aby škoda hrozila cizímu majetku, který nenáleží obžalovanému nebo nenáleží mu aspoň výlučně (je třeba spoluvlastníkem).

Způsobení škody velkého rozsahu je těžším následkem jen tehdy, je-li následkem obecného ohrožení. Nemůže proto časově předcházet, nýbrž musí následovat po vzniku okolností, tvořících obecné ohrožení.

Do rozsahu takto způsobené škody je třeba zahrnout náklady, vynaložené účelně na odvrácení hrozícího nebezpečí i na nápravu škodlivých následků.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby předpokládají, že činem uvedeným v ustanovení § 180 odst. 2 TZ byla způsobena těžká újma na zdraví nebo smrt jedné nebo nejvýše nejvýše dvou osob.

(4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 písm. b) těžkou újmu na zdraví nebo smrt více osob.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby předpokládají, že činem uvedeným v ustanovení § 180 odst. 2 TZ byla způsobena těžká újma na zdraví nebo smrt jedné nebo nejvýše nejméně tří osob.

Podmínkou trestní odpovědnosti je nejen, aby pachatel porušením důležité povinnosti způsobil smrt více osob, ale současně, aby okolnosti, za kterých se tak stalo, podstatně zvyšovaly stupeň nebezpečnosti tohoto činu pro společnost.

Těžké následky samy o sobě by ještě k takovýmto závěrům nestačily, kdyby míra zavinění pachatele byla velmi nízká. Proto při posuzování konkrétního jednání pachatele je třeba vycházet z toho, zda existuje taková okolnost, která by svou závažností podstatně zvyšovala stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, čehož základním předpokladem je správné a úplné skutkové zjištění.

4.) Ustanovení § 273 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (účinný od 1.1.2010):

§ 273

Obecné ohrožení z nedbalosti

(1) Kdo z nedbalosti způsobí obecné nebezpečí tím, že vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že zapříčiní požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo

kdo z nedbalosti takové obecné nebezpečí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

V ustanovení § 273 odst. 1 NTZ se oproti stávajícímu ustanovení § 180 odst. 1 TZ jsou taxativně vyjmenovány možnosti obecného nebezpečí, které byly vyjmenovány v ustanovení § 179 TZ.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví,

b) spáchá-li takový čin proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

V ustanovení § 273 odst. 2 NTZ se oproti stávajícímu ustanovení § 180 odst. 2 TZ zvýšila horní hranice trestu odnětí svobody ze tří let na pět let a postačí, aby následkem byla těžká újma na zdraví (způsobení smrti je vypuštěno).

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt, nebo

b) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 písm. b) škodu velkého rozsahu nebo těžkou újmu na zdraví.

V ustanovení § 273 odst. 3 NTZ se oproti stávajícímu ustanovení § 180 odst. 3 TZ zvýšila dolní hranice trestu odnětí svobody z jednoho roku na dvě léta a horní hranice trestu z pěti let na osm let.

(4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 písm. b) smrt.

V ustanovení § 273 odst. 4 NTZ oproti stávajícímu ustanovení § 180 odst. 4 TZ je vypuštěn následek těžké újmy na zdraví, ale postačí následek smrti jedné osoby.